УНИВЕРСИТЕТ
по Архитектура, Строителство и Геодезия
1046 София, бул. "Хр. Смирненски" №1
Регистрационен индекс и дата
450/18.09.2025г.

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р арх. Мария Давчева,
Нов български университет, София

ОТНОСНО: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен **"доктор"**

професионално направление 5.7. "Архитектура, строителство и геодезия", **научна специалност** „Опазване, реставрация и адаптация на паметниците на архитектурата"

Автор: арх. Александра Вадинска

Форма на докторантурата: редовна, държавна поръчка

Научна организация: Университет по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ) - София; Архитектурен факултет, Катедра „История и теория на архитектурата"

Тема: „Камъкът в недвижимото културно наследство на България. Архитектурно- консервационна проблематика"

Научен ръководител: проф. д-р арх. Йорданка Кандулкова

Настоящото становище е изготвено в качеството ми на член на научното жури, назначено със Заповед №483/10.07.2025г. на Ректора на Университета по архитектура, строителство и геодезия и от решенията, взети на първото заседание на НЖ.

КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА

Александра Вадинска завършва СОУ „Христо Ботев" в родния си град- Козлодуй с профил „Математика и Информатика" (1999). Придобива ОКС Магистър Архитект в Катедра „История и теория на архитектурата" в АФ на УАСГ (2005 г.), в която от 2015 г. е редовен докторант. В същата катедра води лекции и занимания като хоноруван преподавател (през 2009, 2010, 2014, 2022, 2023 г.). През 2009-10 г. успешно преминава курса по Опазване на Архитектурното наследство, организиран от НИНКН и Ecole de Chaillot. Тя е съавтор на 11 реализирани проекта и активен доброволец в многобройни архитектурни работилници в България и Англия с фокус недвижимите културни ценности. Носител е на много архитектурни награди от своето дипломиране до момента. Член е на Royal Institute of British Architects (RIBA), Society for the Protection of Ancient Buildings (SPAB), Architectural Registration Board (ARB), Камара на архитектите в България (КАБ), ICOMOS България. Експерт е към Министерство на културата по чл.165 от ЗКН.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд „Камъкът в недвижимото културно наследство на България. Архитектурно- консервационна проблематика" впечатлява не само със своя обем (336 стр.), но и със своята добра структура, задълбоченост, графична култура и богат илюстративен материал (501 изображения, повечето от които авторски). Състои се от: Въведение; Четири глави; Обобщени изводи; Библиография, съдържаща 240 източника; Три Приложения. Особено ценно е Приложение В - „Кариери на територията на България". С основание мога да твърдя, че това е най- полезната, интересна и задълбочена дисертация, която съм имала удоволствието да прочета.

Актуалността и значимостта на изследвания, свързани с детайлното познаването на строителните материали, добити от скали са безспорни. Свидетели сме как липсата на знания, опит и приемственост по темата доведоха до еднотипни, непълни или неподходящи намеси при реконструкциите на обекти НКЦ през последните години в България. Възможността на арх. Вадинска лично да сравни практиките, законите и резултатите в България и в Англия придават на настоящата дисертация още по-висока стойност и реална приложимост.

ОБЕКТ на изследването е скалният материал, използван за изграждането на сгради и съоръжения, обявени за недвижими културни ценности, за кратко наричан „камък".

ПРЕДМЕТ на изследването е консервационната проблематика при опазването на обектите НКЦ, в които е употребен камък, от гледна точка на архитекта-консерватор.

ЦЕЛТА на изследването е създаването на методически подход за архитектурно-консервационна намеса при опазването на НКЦ от камък на територията на България, при максимално съхраняване на тяхната материална и образна автентичност.

ЗАДАЧИТЕ, които авторът си поставя са подбор и систематизация на информацията за строителния материал „камък" с пряко отношение към процеса на опазване на НКЦ и подчертан практически характер.

Използваните в дисертацията **МЕТОДИ** включват емпирична и аналитично-теоретична част. Селектиран, систематизиран и анализиран е огромен обем от информация от България и чужбина, в дълъг исторически период. Направени са критични анализи на състоянието и причините за деградация на каменните градежи в част от обектите. Дефинирана е ролята на архитекта-консерватор.

РАМКАТА на изследването е в няколко аспекта- видов, времеви и териториален като е търсен тематичен и практичен аспект.

ГЛАВА I – ПРЕГЛЕД НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА КАМЪКА подробно представя историческото развитие на приложението на камъка в световен мащаб и на територията на България от Древността до Най-ново време. Интересен подход на автора е краткото и точно описание на приложението на камъка според вида на обектите (от скални ниши и чешми до мостове, базилики и дворци, от траките до днес, от разнообразни сгради до елементи в интериора).

ГЛАВА II – ПРОУЧВАНЕ НА КАМЪК включва задълбочено проучване на основните типове скали (магмени, седиментни и метаморфни), както и спецификата на локалната геология. Изведени са характеристиките и свойствата на скалите, респективно на строителния камък според начина на възникване и според географското разположение. Обърнато е специално внимание на влиянина трите вида изветряне (физично, химични, биологично). Изключително интересен е ретроспективният преглед на добива и обработката на камък като е търсена връзка с възможните подходящи и максимално коректни консервационни намеси.

ГЛАВА III – КОНСЕРВАЦИОННИ ПРАКТИКИ ПРИ ОПАЗВАНЕ НА СГРАДИ С КАМЕНЕН ГРАДЕЖ И КАМЕННИ ЕЛЕМЕНТИ се фокусира върху проблемите, възникващи при намеси върху НКЦ и знанията, които е необходимо да притежават архитектите, ръководещи процеса. Авторът отделя специално внимание на морфологията на разрушаване на строителния камък, в това число на основните причини и фактори (външни и вътрешни, бързи и бавни, според причинителят и др.). Описани изчерпателно и илюстрирани със снимки са методите за проучване състоянието на камъка. Интерес за мен представляваха изброените недеструктивни методи, където изборът на най-удачен потвърждава тезата на арх. Вадинска за необходимостта от планиране на проучванията. В тази глава авторът на дисертацията подробно разглежда опазването и консервацията на камък като същност и ценностен подход, стартирайки през многобройните определения за „оригинал“, минавайки през видове документиране до критерии за оценка и определяне значимостта на обекта или отделни негови елементи.

В дисертационния труд „Камъкът в недвижимото културно наследство на България. Архитектурно- консервационна проблематика“ намесите са определени като : превантивна и активна. Превантивните мерки целят контрол върху външните въздействия и намаляване или предотвратяване на влошаване на състоянието на градежа (покрития, огради, отвеждане на дъждовната вода). Активната намеса обхваща дейности по съхраняването на обекта и според състоянието му може да изисква спешни интервенции, същинска намеса или поддръжка. Последователността на консервационните дейности е: почистване; консолидация или отстраняване на опасни елементи; извършване на консервация. Подчертана е необходимостта от последваща оценка, тестване и документиране на намесите.

ГЛАВА IV – МЕТОДИКА ЗА ОПАЗВАНЕ НА СГРАДИ С КАМЕНЕН ГРАДЕЖ (КАМЪК) ПО БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ. На база на изследванията, анализа и изводите от предходните глави е изведена методика, която да подпомага архитекта-консерватор в определяне на специализираните проучвателни и консервационни дейности, в зависимост от спецификата на обекта и процесите на деградация. Много полезна и изчерпателна е описаната последователност (както и графично визуализирания алгоритъм – Схема А) за разработването на самия проект за консервационна намеса (от посещението на обекта, заснемането му и установяването на необходимост от намеси, през историческите метаморфози на обекта, патология, оценка, на която да се градят възможните намеси, избор на материали и консервационни техники), самото изпълнение, мониторинг и поддръжка. Много удачно са подбрани примерите, с които арх. Вадинска илюстрира чрез добри и лоши реализации приложената методика.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Дисертационният труд „Камъкът в недвижимото културно наследство на България. Архитектурно- консервационна проблематика" притежава безспорни научно-теоретични качества и широк приложен спектър. Проблематиката е разгледана мащабно, в дълбочина от геоложкия произход, минерален и физико-механичните свойства на камъка през неговите специфични характеристики, които предопределят неговото разрушаване и съответните подходящи решения за консервационни намеси. В целия труд са направени удачни паралели между образование, законова уредба, проекти и реализации в България и чужбина.

Потвърждавам мнението си изказано в самото начало на становището, че настоящата дисертация е една от най-полезните, смислени и задълбочени научни разработки, с които съм имала възможността да се запозная.

ПУБЛИКАЦИИ

Авторът е участвал в три международни конференции и е реализирал три самостоятелни публикации по темата на дисертацията през 2019, 2020 и 2021г. в сборниците с доклади към съответните университети. Тези публикации, дисертацията и единадесетте архитектурни проекта, които арх. Вадинска прилага към документацията постига **232 точки**.

АВТОРЕФЕРАТЪТ е съставен съгласно изискванията за неговото съставяне и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията. Той е добре структуриран и оформен с висока графична култура както основния труд.

ПРЕПОРЪКИ

Дисертацията е първата по рода си цялостна теоретико-приложна разработка, свързана с архитектурната проблематика при опазването на културно- историческото наследство от камък на територията на България. Разработена е задълбочено и е богато илюстрирана, което ми дава основание да препоръчам тя да бъде публикувана в настоящия й вид.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд „Камъкът в недвижимото културно наследство на България. Архитектурно- консервационна проблематика" се отличава със задълбоченост, актуалност, зрялост и висока теоретико-приложна стойност. Той би бил полезен в образователни и изследователски разработки, в реални проекти и теренна работа на обекти със статут на недвижима културна ценност от всякакъв мащаб (от планове за консервация на територии, населени места и ансамбли до единични каменни градежи и елементи).

Изследването е проведено самостоятелно, целенасочено и в голяма дълбочина, което демонстрира богата култура, професионален опит и завиден работохолизъм.

Предоставените материали отговарят, дори надхвърлят изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, правилника към него и нормативните документи на Университета по архитектура, строителство и геодезия.

Съобразно гореизложеното с увереност предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор" на **арх. Александра Вадинска** в професионално направление 5.7. "Архитектура, строителство и геодезия", научна специалност „Опазване, реставрация и адаптация на паметниците на архитектурата".

Изготвил становището:

доц. д-р арх. Мария Давчева

15. 09. 2025 / гр. София